

MALE POMORSKE ZEMLJE U LOKALNIM RATOVIMA

Saznanje i svijest o katastrofalnim poslasticama neograničenog nuklearnog rata dovela je do toga da velike svjetske sile očigledno nastoje da izbjegnu međusobni termonuklearni sukob. Ali opasnost od izbijanja takvog sukoba, zbog politike blokova i interesnih sfera velikih sila, stalno postoji i kao Damaklov mač visi nad sudbinom čovječanstva pri svakoj ozbiljnijoj krizi ma gde da do nje u svijetu dođe.

Ograničeni, lokalni ratovi, međutim, realnost su cijelog perioda poslije II svjetskog rata. Imperijalističke i konzervativne snage, u prvom redu SAD, ovim ratovima nastoje da zakoče progresivni razvoj u svijetu. Od posebnog je interesa za male zemlje, odlučne da brane svoju nezavisnost i suverenitet, da prouče opća iskustva iz takvih ratova, a za pomorske zemlje i iskustva iz upotrebe pomorskih snaga.

Analiza raspoloživih podataka o korejskom, vijetnamskom, sueckom i posljednjem izraelsko-arapskom ratu, kao i analiza odnosa i postupaka RM velikih super sila, može da dá — barem u općim crtama — sliku o mogućnostima malih pomorskih zemalja da se u lokalnom, ograničenom ratu suprotstave agresoru.

Razmotrićemo, stoga, gledana s ovog stanovišta, bitna iskustva iz navedenih ratova, kao i situaciju nastalu u Sredozemlju, nakon poslednjeg izraelsko-arapskog rata.

KOREJSKI RAT

Osnovno iskustvo iz korejskog rata bilo je da su i u savremenom svijetu mogući lokalni ratovi. Pokazalo se da su obje najveće antagonističke sile nastojale da izbjegnu sve ono što bi moglo da ovaj sukob pretvori u III sv. rat.¹

¹ Analize korejskih iskustava koje iznosi B. Brodie u priručniku napisanom 1958. god. za Pomorsku ratnu školu SAD (A Guide to Naval Strategy — glava IX, Pomorska moć poslije II SR) jasno ukazuju na to. Osnovna dilema u vođenju korejskog rata, kaže Brodie, bila je uvijek baš u tome da li će odgovarajuće političko-strategijske odluke u stvari povećati rizik da su rat proširi. SAD su se uzdržale od upotrebe atomske bombe čak i u vrijeme kada

Što se tiče upotrebe pomorskih snaga, korejsko iskustvo ukazuje na činjenicu da one u ovakvom ratu mogu da odigraju ogromnu ulogu. Cio prilaz korejskom ratu od strane SAD bio je uslovljen njihovom punom prevlašću na morima koja su vodila ka Korejskom poluotoku i na morima oko njega. Uloga pomorskih snaga SAD bila je odlučujuća u spasavanju i ojačavanju Pusanskog mostobrana, kao i u omogućavanju velikog povlačenja nakon kineske intervencije (kada je mornarica omogućila evakuaciju snaga VIII armije i južnokorejske armije i njihovo prebacivanje na nove položaje daleko na jug i to duž istočne i zapadne obale Koreje). Može se slobodno reći da je baš u ta dva kritična momenta, velikim dijelom, mornarica spasila Amerikance od poraza. Uloga mornarice bila je u Koreji odlučujuća, kaže Brodie, ako ne u smislu dobivanja rata, koji se ne može dobiti bez pobjede na kopnu, a ono svakako...” u smislu da bismo bez nje sigurno izgubili rat, i to brzo. (A Guide to Naval Strategy, str. 242).

Podrška borbama trupa vatrom brodske artiljerije, taktičkim i operativnim sadejstvom aviona sa NA (naročito u kritičnim situacijama kod Pusana, Vonsana i Hungnama), omogućavanje velikih obuhvata kao što je bio desant kod Inčona (koji je u bici i doveo do poraza sjevernokorejskih trupa u I periodu ovog rata) i drugi desanti, ranije pomenuto ojačanje mostobrana već razbijenih južnokorejskih snaga, i velike evakuacije snaga morem, pokazuju sasvim jasno ulogu koju može da odigra u ovakvom ratu. Ali, s druge strane, sasvim jasno se može uočiti i što bi za sjevernokorejske snage u početnom periodu i kineske snage prilikom njihove vrlo uspješne intervencije značilo postojanje vlastitih mornaričkih snaga koje bi se mogle boriti, ako ne za prevlast, a ono barem za osporavanje protivničke prevlasti na morima oko samog Korejskog poluotoka. Jer, jedna od karakteristika ovog rata bila je i potpuno odsustvo suprotstavljanja na moru od sjevernokorejske strane i njihovih saveznika Kineza, izuzev upotrebe mina i dejstva obalskih baterija malog i srednjeg kalibra.

su njene snage kineskom intervencijom bile dovedene u krizu (iako su tada još imale monopol u atomskom naoružanju). „To što SSSR nije bio voljan da se u ovom ratu angažuju podmornice (na sjevernokorejskoj strani), bila je jedna od mnogih indicija da i on (SSSR), barem isto toliko koliko i mi (SAD), nije bio sklon da vidi da se korejski rat proširi u treći svjetski rat”. Korejski rat je sasvim jasno ukazao na to da su moderni ograničeni ratovi mogući i na način vođenja i pregovaranja dok su dejstva još u toku. Interesantna su i njegova predviđanja na bazi ovih iskustava. „Sada je skoro općenito shvaćeno”, kaže on (još pre 10 godina), „da je totalni rat s termonuklearnim oružjem baš ono što najviše želimo da izbjegnemo... Koreja treba da bude smatrana kao prototip vrste rata kojemu bismo mi morali težiti ukoliko zbog nekog lokalnog spora postane neizbježno ukrštanje oružja... Daljnja razmišljanja i iskustva vjerovatno će nas dovesti do zaključka da ograničeni rat nije nešto što bismo morali nerado prihvatiti, već cilj za čije bismo postizanje morali uložiti i te kako veliki napor. Opasna je, iako vrlo raširena, misao da je totalni rat sada „ukinut” samim postojanjem termonuklearnog oružja. Naprotiv, dokle god mi imamo SAC (Strateg. vazd. komandu) i odgovarajuće snage u protivničkom taboru, obje napete da zaskoče jedna drugu termonuklearnim oružjem... potrebna je izvanredna umješnost i oprez da bi se spriječilo da se neki lokalni rat naglo ne proširi u opći”.

Za nas je interesantno uočiti šta, u uslovima ovakve potpune prevlasti protivnika na moru, mogu da učine mine i obalska artiljerija.

U publikaciji Pomorskog instituta RM SAD „pomorski rat u Koreji” izvlače se, među ostalim, i slijedeći zaključci o upotrebi mina od strane Sjevernokorejaca.

„Osnovna činjenica je da svaka mala pomorska zemlja, sa samo elementarnim transportnim mogućnostima, malim tehničkim iskustvom i minimumom improvizirane opreme, može spriječiti i velikim, modernim pomorskim snagama da koriste njene luke i plitke vode uzduž njene obale, uz male troškove, jednostavno ekstenzivnim polaganjem čak i elementarnih tipova mina”... „Jedan od najvažnijih zaključaka iz minskog rata u Koreji jeste činjenica da su komunisti, upotrebljavajući zastarjele sidrene mine i magnetske mine položene primitivnim sredstvima, bili u stanju da prouzrokuju znašne štete brodovima UN i znatne smetnje operacijama snaga UN. Neprijateljski naponi u miniranju bili su u cjelini defanzivnog karaktera, ograničeni i lokalni. Pa ipak je opasnost od mina držala brodove UN izvan izobate od 100 fadoma (185 m) — izuzev u pročišćenim područjima. Da je, međutim, bilo došlo do široke, ofanzivne i defanzivne upotrebe mina, uz korištenje poslednjih tipova mina i najmodernijih metoda polaganja mina, vođenje rata u Koreji bilo bi daleko, daleko teže”. Bili su potrebni veliki naponi za razminiranje prolaza i vatrenih položaja brodova, iako su Sjevernokorejci upotrijebili samo tipove mina iz I i II sv. rata, i to pretežno jednostavne kontaktne tipove. „Da su upotrijebili čak i samo kombinovane magnetsko-akustične mine, zadaci razminiranja bili bi se stotruko povećali.”²

Iako su blokadne pomorske snage UN u Koreji bile veoma jake, a sjevernokorejske pomorske snage jedva da su i postojale, po priznanju samog komandanta zapadne grupe blokadnih i eskortnih snaga, nikada se nije tačno znalo ko drži pojedine otoke duž zapadne korejske obale. Tako su i ratni brodovi UN pri patroliranju pored ovih otoka morali uvijek biti na oprezu i očekivati da sa otoka može biti otvorena vatra (Admiral Scot-Moncrif: Pomorske operacije u Korejskim vodama — prikaz, „Vojno delo” 11/53).

Iskustvo korejskog rata sasvim očito ukazuje na mogućnosti koje manjoj zemlji, industrijski razvijenijoj od Koreje, i sa organizovanijim pomorskim snagama, pruža odgovarajuća defanzivna i ofanzivna upotreba mina, naročito pri primjeni modernih tipova i metoda polaganja. Ali, ono ukazuje i na činjenicu da mine i obalska odbrana nisu dovoljni za efikasno vođenje ni odbrambenog rata na moru i duž obale. Korejsko iskustvo, međutim, ukazuje i na mo-

² Gubici od mina prilikom desanta kod Inčona: potopljeno je ili teško oštećeno 5 razarača, 4 veća minolovca, 4 manja ML, 1 PC, 1 PT i 1 remorker.

Amerikancima je trebalo za razminiranje prolaza kroz minsko polje kod Vonsana 15 dana (a planirali su 5), iako je bio zauzet već prvog dana razminiranja od drugih snaga sa kopna. Trupe koje su imale da izvrše desant kod Vonsana, pet su dana plovile uz istočnu obalu Koreje gore-dole, čekajući da se prolazi razminiraju.

gućnosti koje se, s osloncem na ovakvu upotrebu mina, pružaju odgovarajućim i manjim pomorskim snagama — ukazuje na to da jedna makar i manja pomorska zemlja ne smije zapostaviti svoje pomorske snage, ako želi da maksimalno iskoristi sve mogućnosti za što uspješniju odbranu zemlje.

VIJETNAMSKI RAT

Pomorske snage SAD, sa prilaza Tonkinškom zalivu, i u ovom ratu uglavnom neometane od protivničkih pomorskih snaga, napadaju avionima sa NA na objekte u S. Vijetnamu, luke, pomorski dužobalski i riječni saobraćaj (polazući i mine na plovnim rijekama) u Sjevernom Vijetnamu. Pored toga, razarači (R), ponekad i krstarice (K), a u posljednje vrijeme i 1 bojni brod (BB) vrše artiljerijske napade na objekte obalske odbrane, prvenstveno radarske stanice sistema PVO, na dužobalski pomorski i kopneni saobraćaj i na druge objekte u odgovarajućoj dubini teritorije. Suprotstavljala im se, uglavnom, samo obalska artiljerija, koja je oštetila nekoliko ratnih brodova. Jedan pokušaj napada manje grupe torpednih čamac (TČ) na američke ratne brodove (razarače i fregate) završio se potapanjem sjevernovijetnamskih TČ (prema podacima potopila ih je avijacija), dok se jedan noćni sukob u obalnom području demilitarizirane zone — u kojem su, prema šturim američkim zvaničnim podacima, učestvovali ratni brodovi, avioni i obalska artiljerija obje zaraćene strane — završio oštećenjem 1 R, 1 K i potapanjem 1 manjeg ratnog broda SAD i njihovih saveznika. Ne smije se zanemariti ni podatak da su američki avioni sa nosača aviona (NA) potopili znatan broj TČ i motornih topovnjača (MTOP), ali da Sjeverni Vijetnam i dalje raspolaže prilično velikim brojem ovih brodova.

U uslovima kada Sjeverni Vijetnam nema mogućnosti da protivređstvuje američkim PS ni s mora niti iz vazduha, moguće je ponovno aktivirati i upotrijebiti i teške krstarice (2 s topovima 203 mm), a izvući iz raspreme i bojni brod („Nju Džersi”) na isti način i za iste svrhe podrške dejstava na kopnu kao što je to bilo učinjeno u Koreji s bojnim brodom „Misuri”. U takvim su uslovima, dakle, mogući i klasični pomorskovazdušni desanti tipa II sv. rata, odnosno Koreje.

Međutim, za razliku od korejskog rata, ovdje imamo jedan sasvim novi momenat. Naime, pored američke VII flote prolazi svakodnevno oko 30 sovjetskih brodova na liniji sovjetske dalekoistočne luke — sjevernovijetnamske luke i obratno, koji neprekidno prenose veći dio sovjetske vojne i ekonomske pomoći DR Vijetnam.³

³ U članku: „Sovjetska mornarica — novi izazov na moru” tjednik TIME od 23. II 68. piše da čak 150 trgovačkih brodova sačinjavaju most kojim se neprekidno iz sovjetskih luka upućuju u Haifong protivavionske i druge rakete, gorivo, topovi i municija u Sjeverni Vijetnam. Sto više, strah da ne pogode ove sovjetske brodove zadržava SAD da ne bombarduju lukobrane Haifonga i ne miniraju ovu luku.

Osim toga u luke DR Vijetnam uplovljavaju i kineski, engleski, grčki, ciparski i drugi brodovi.

Ova činjenica, kao i slična situacija s neprekidnim funkcionisanjem „vazdušnog mosta” SSSR—DR Vijetnam, koje Amerikanci takođe ne napadaju, ponovo ukazuje na nastojanja da se izbjegne međusobni sukob dviju najvećih svjetskih sila, odnosno da se izbjegne proširenje jednog lokalnog rata u opći termonuklearni rat. Takvo bi, eventualno, moglo da bude i tumačenje činjenice što DR Vijetnam nije još dobio sredstva (podmornice i raketne čamce, npr.), kojima bi mogao da ugrozi brodove američke VII flote. (Uobičajeno američko tumačenje je: ne napadamo sovjetske transporte, jer je u pitanju prevoženje defanzivnog oružja).

Prema tome, prekomorski saobraćaj napadnute pomorske zemlje ne mora u lokalnom ratu da bude obavezno prekinut, a prijateljske zemlje koje nisu angažovane u ratu mogu tim putem da znatno doprinesu ratnom naporu napadnute zemlje, dok ona sama može u neutralnim zemljama da izvrši nabavku materijala neophodnih njenom ekonomskom naporu u ratu, a prevoženje tih materijala mogu vršiti i brodovi neutralnih zemalja.

Sadašnji sastav RM Sjevernog Vijetnama (ima samo TČ, MTOP i patrolne brodove) onemogućava joj da — dok PS SAD djeluju prvenstveno sa udaljenih prilaza Tonkinškom zalivu pretežno avijacijom — pokuša da nanese neke ozbiljnije udarce neprijateljskim pomorskim snagama, a pri tome ipak trpi značajnije gubitke od nepr. pomorske avijacije.

Oslobodilački rat u Južnom Vijetnamu potvrdio je iskustvo našeg narodnooslobodilačkog rata da je i u uslovima opće prevlasti protivnika na moru moguće (a i nužno za oslobodilački pokret koji hoće da maksimalno iskoristi sve mogućnosti za pružanje otpora okupatoru) razviti i partizanska dejstva u obalnim vodama (i većim rijekama, njihovim rukavcima i kanalima). Ali i da je u takvim uslovima (opće neprijateljske prevlasti na moru) ova dejstva moguće razviti samo do određenih granica. (Iako su po efektima i razmjerama, ova dejstva u J. Vijetnamu nešto veća, ipak po svojim osnovnim karakteristikama odgovaraju našim dejstvima na moru do kapitulacije Italije).

SUECKI RAT

Dok su lokalni ratovi na Dalekom istoku dugotrajni (korejski je trajao tri godine a vijetnamski je već ušao u osmu godinu), ratovi na Bliskom istoku su kratkotrajni: suecki rat 1956. trajao je 8 dana, a izraelsko-arapski 1967. god svega 5 dana.

Anglo-francusko-izraelski napad na Egipat 1956. god. mogao bi se okarakterisati i kao jedan od poslednjih većih pokušaja starih kolonijalnih sila da oružjem zadrže i povrate utjecaj i sačuvaju svoje interese na ovom području (što nije išlo u račun ni SAD koje su htjele da postepeno zauzmu njihovo mjesto, čime se donekle može objasniti i poznati stav SAD).

Pomorskovazdušni desant Anglo-Francuza u području Port-Saida donio je kao jedinu novost učešće helikoptera u prebacivanju prvih talasa desanta. Inače je to bila u cjelini primjena američke koncepcije upotrebe jakih pomorskih operativnih snaga koje omogućavaju brzo prebacivanje na svako područje „lokalne krize” snaga dovoljnih za odgovarajuću intervenciju radi što hitnijeg ugušenja žarišta nekog za njih nepovoljnog razvoja situacije. Anglo-francuska agresija je proizašla iz procjene da mnoge polurazvijene zemlje nisu sposobne da se odupru modernoj armiji, ali da se uspeh može postići samo ukoliko se djeluje brzo, odgovarajućim snagama i u povoljnim političko-strategijskim uslovima. Međutim, ona nije postigla potrebnu brzinu dostizanja postavljenih ciljeva da bi se svijet stavio pred svršen čin, pa je tako stvoreno vrijeme i uslovi za intervenciju UN, što je dovelo do kraha ove agresije.

Iako egipatska RM tada nije raspolagala odgovarajućom snagom i vrstama ratnih brodova da bi mogla ozbiljnije da ugrozi izvršenje ove pomorskodesantne operacije, očito je da ove snage nisu efikasno upotrebljene i nisu učinile ni ono što se od takvih snaga u tim uslovima moglo očekivati. Upućivanje samo 1 R u art. napad na Haifu (gdje se nalazila i snažna taktička grupa francuskih PS) i dvije male grupe TČ (po 3 TČ) samostalno danju, bez zaštite i podrške avijacije, na jake grupacije neprijateljskih ratnih brodova, bila su, na primer, dejstva očito unaprijed osuđena na neuspjeh.

Međutim, vješto ubačena (od strane egipatske obavještajne službe) lažna vijest da su položene mine pred Port-Saidom, odgodila je početak iskrcavanja Anglo-Francuza za čitavih 20 sati, jer oni nisu htjeli da prihvate rizik iskrcavanja bez prethodnog razminiranja ovih voda.

Interesantno iskustvo iz ovog rata jeste i činjenica da su avio-napadi — koji su inače bili veoma intenzivni i danonoćni po egipatskim aerodromima, radarskim stanicama, PAA, po jedinicama KoV na komunikacijama i željezničkim raskršćima — bili tokom čitavog rata svega tri puta usmjereni na egipatske pomorske snage. Na glavninu egipatske flote u Aleksandriji bila su izvršena samo dva, relativno mala i neuspješna vazдушna napada, i to prvi danju na brodove na njihovim maskirnim vezovima u luci, a drugi na dva R u vožnji pred Aleksandrijom. Treći napad avijacije izvršen je na grupu od 3 TČ nakon njihovog povlačenja po izvršenom torpednom napadu.

Suecki rat 1956. god. je, dakle, jasno ukazao na potrebu da zemlja koja je napadnuta u lokalnom ratu u ovom području mora što upornijom odbranom spriječiti da agresor brzo postigne cilj i stavi svijet pred svršenu činjenicu; jer, na taj način ona stvara potrebno vrijeme da se mogu pokrenuti akcije prijateljskih i miroljubivih zemalja i snaga. Međutim, ni ovaj rat nije dao neka nova pozitivna iskustva o upotrebi PS napadnute zemlje. Treba, iako s određenom rezervom, uočiti i iskustvo da u takvom ratu, gdje agresor teži što bržem zaposjedanju određene teritorije i razbijanju snaga koje mu u tome najviše smetaju (jedinica KoV i avijacije), pomorske

snage ne moraju biti, barem u prvim momentima, ciljevi od prvorazrednog značaja.

Nakon ovog rata uslijedila je intenzivna pomoć SSR-a u modernizaciji egipatske armije (i nekih drugih arapskih armija). Egipatska RM dobila je i podmornice (P) i RČ. Međutim, obučenosť, spremnosť i sposobnosť egipatske RM da ova sredstva odgovarajuće upotrebe, nisu dovela do efikasnog korišćenja egipatskih pomorskih snaga ni u izraelsko-arapskom ratu juna 1967. god.

IZRAELSKO-ARAPSKI RAT JUNA 1967.

Iako su podaci o ovom ratu još vrlo šturi, nepotpuni, pa i kontradiktorni (i to ne samo po detaljima), ipak je moguće iz njih izvući barem neke, mada ne isuviše čvrste, zaključke u pogledu upotrebe PS.

Izgleda, prije svega, da kod Egipćana nije postojala jasna koncepcija o upotrebi RM u takvom ratu (a čini se, niti sasvim jasna predodžba o mogućnostima savremene tehnike koju su u poslednje vrijeme nabavili u SSSR-u). Što je ona bila u stanju da učini najbolje ilustruje potapanje izraelskog razarača „Elath”. Sporadična, operativno nepozvana i zakašnjela manja dejstva R, P I TČ očito nisu mogla imati nikakvog utjecaja na tok rata u kojem se osnovna dejstva agresora zasnivaju na ideji da se što brže zaposjedne određena teritorija (pri čemu je osnovni cilj što prije razbiti snage KoV koje to područje brane). Potpuna pasivnosť glavnine PS, pomanjkanje inicijative i ofanzivnosťi, bili su na taj način osnovno obilježje upotrebe PS kod Egipćana.

Uprkos opće inferiornosťi u PS Izraelci su trećeg dana rata izvršili pomorskovazdušni desant u Akapskom zalivu, gdje su TČ prebacili odgovarajuće jedinice 90 NM (oko 170 km) daleko od mjesta ukrcavanja (što bi, u slučaju adekvatnog protivdejstva od strane egipatskih PS, bilo vrlo riskantno) i tako, zajedno sa padobranskim desantom zaposjeli ulaz u ovaj zaliv. Na sredozemnom dijelu pomorskog ratišta Izraelci su iskrkali podvodne diverzante u Aleksandriji i pokušali da to učine i u Port-Saidu i izvršili art. prepad sa 1 R i nekoliko motornih topovnjača na brodove u patroli pred Port-Saidom) što je bilo, vjerovatno, sračunato više na moralno-psihološki nego li na materijalni efekat), napali P ratne brodove u Aleksandriji, a uz to su, izgleda, vršili zaštitu primorskog krila svoje armije (patrolisanjem R?), kao i svoje obale. U četiri dana rata nije se mnogo više moglo ni očekivati od po snagama inferiornije RM.

U ovom ratu izraelska avijacija nije napadala na egipatske ratne brodove. Osnovni ciljevi su bili: protivnička avijacija i aerodromi radi što bržeg postizanja prevlasti u vazduhu — oklopne jedinice protivnika, kolone na maršu i dijelovi za snabdijevanje po čitavoj dubini operacije, prevoženje i zaštita padobranskih desanata radi omogućavanja dubljih prodora i bržeg tempa nastupanja snagama KoV. Ovo potvrđuje zaključak iznesen u vezi s iskustvima iz suec-

kog rata 1956. god., da u lokalnom ratu, u određenim uslovima i pri određenoj zamisli izvođenja operacije agresora, ratni brodovi ne moraju biti ciljevi koji dolaze u prvi plan agresorovih avio-napada — barem ne dok ne izbori operativnu prevlast u vazduhu.⁴

I ovako nepotpuna (i na nesigurnim podacima bazirana) analiza upotrebe egipatske RM ukazuje na neophodnost blagovremenog strategijsko-operativnog planiranja *neposrednog odgovora flote* na otpočinjanje agresije, čak i u slučaju da se ne bi mogao postići veći neposredni utjecaj na sam tok dejstava na kopnu odmah u prvim danima, jer bi to uz materijalni efekat, imalo vrlo značajan moralni efekat na neprijateljske i na vlastite oružane snage i javno mnjenje.

Iako Izrael nije bio član nekog zapadnog vojnog saveza, niti arapske zemlje Varšavskog ugovora, zapadne su zemlje pružile veliku pomoć Izraelu,⁵ dok su SSSR i još neke zemlje Varšavskog ugovora bili spremni da je pruže Arapima. SSSR je vrlo brzo popunio sve velike gubitke u naoružanju koje su arapske zemlje pretrpjele u ovom ratu. Treba stoga podvući iskustvo da i nezavisna vanblokofska zemlja napadnuta u lokalnom ratu može i mora računati na pomoć prijatelja, pa i zemalja koje su makar i zbog ubiranja poena u svojoj stalnoj suparničkoj borbi zainteresirane za tok i rezultate takvog sukoba. Ta pomoć, međutim, može biti efikasna samo ukoliko je napadnuta zemlja u stanju da se vlastitim snagama odupre agresoru i da omogući da se politička i materijalna pomoć pruži prije nego što agresor postigne svoje osnovne ciljeve. Jer ako su oružane snage napadnute zemlje tako slabe da agresor može izvojevati vojničku pobjedu za svega 4 dana, niko nije u stanju da takvoj zemlji, uz najbolju volju, pruži efikasnu pomoć.

RAZVOJ ODNOSA POMORSKIH SNAGA SAD I SSSR-a U SREDOZEMLJU PO ZAVRŠETKU IZRAELSKO-ARAPSKOG SUKOBA

Utjecaj sovjetske RM na događaje u Sredozemlju naglo je porastao u toku i neposredno nakon završetka izraelsko-arapskog rata. U vezi s tim interesantno je navesti podatke ranije citiranog tjednika „Time” od februara 1968. god. Još do pred nešto više od godine dana Sovjeti su u Sredozemlju imali svega pola tuceta bro-

⁴ Ratni brodovi su sami po sebi prilično žilav pav-objekat koji treba direktno napadati, pa se u tom momentu izgleda ne isplate gubici u avionima, a, s druge strane, postizanjem izrazite prevlasti u vazduhu, agresor istodobno u znatnoj mjeri otežava i uslove dejstva protivničke mornarice. Osim toga, puni efekat dejstva pomorskih snaga, izuzev kod krupnijeg pomorskovazdušnog dejstva, može doći do izražaja tek nakon dužeg perioda ratnih dejstava.

⁵ Američka VI flota i britanska sredozemna flota bile su, stalno posredno prisutne u ovom ratu (a isto tako i britanske pomorske snage Srednjeg istoka). Iako je glavnina američko-engleskih snaga bila na početku ratnih dejstava u vodama Krete, Malte i Kirenaike, dio ovih snaga je izgleda u toku cijelog trajanja rata krstarilo na oko 60 do 100 Nm duž obala zemalja Bliskog istoka. Izraelci su, vjerovatno, imali na raspolaganju podatke američkog kosmičkog izviđanja i obavještajne službe uopće, zatim radio-izviđanja, vjerovatno su se koristili podacima radara američkih PS i njihovim dejstvima za elektronsko ometanje.

dova, a sada je taj broj narastao na 46, koliko približno ima i VI flota SAD (50 brodova), koja se godinama u Mediteranu vladala kao da se nalazi u nekom američkom jezeru. Znatno broj sovjetskih brodova došao je u Mediteran kroz Dardanele za vrijeme juskog rata, a njihov dolazak je pomogao da se Izraelci brže uvjere u potrebu da prihvate prekid vatre. Držeći po nekoliko svojih ratnih brodova u Aleksandriji i Port-Saidu, Sovjeti su zatim obezbijedili da se Izraelci ne usude da bombarduju velike količine ratnog materijala koji je pristizao u ove luke.

Ova činjenica, uz izgradnju sovjetskih brodova nosača helikoptera (prvi se polovinom septembra 1968. god. bio privremeno pridružio sovjetskoj sredozemnoj floti), pokazuje da se ravnoteža snaga sve očitiije ispoljava i na moru.

Svjetska mora nisu podijeljena granicama, a ne mogu se podijeliti ni prećutnim interesnim sferama. Ratni (i razni obavještajni) brodovi SAD i SSSR-a plove njima nesmetano čak i do neposredne blizine teritorijalnih voda druge strane. U posljednje vrijeme, gdje god flota SAD pokuša da izvrši indirektni ili direktni pritisak, pojavljuje se flota SSSR-a (Istočni Mediteran i nedavni slučaj sa „Pueblom“). Zbog stalne opasnosti od izbijanja svjetskog rata i međusobnog sukoba, ove se dvije mornarice neprekidno međusobno prate na svim svjetskim morima. To je svojevrsan stalan tihi rat. Tako i u Sredozemlju komanda VI flote SAD prati položaj i kurs svakog sovjetskog ratnog broda, a sovjetske P i R stalno, kao njihova sjena, prate američke NA.⁶

U vezi s potapanjem „Elath-a“ poznati francuski vojni časopis „Revue de defence nationale“ od januara 1968. god., registrujući i analizirajući reagiranja na Zapadu, među ostalim, piše: „Potapanje „Elath-a“ označava jednu etapu u historiji borbi površinskih brodova, to je, u stvari, prvi put u historiji da je jedan ratni brod bio potopljen raketom brod-brod; to je, takođe, prvi put da je jedan ratni brod bio potopljen od broda znatno manje tonaže drugim oružjem izuzev torpeda. Slučaj „Elath-a“ može da označi prekretnicu u ratu među površinskim brodovima. Što se tiče Sredozemlja, treba imati u vidu da je SSSR ustupio oko 40 raketnih čamaca

⁶ Vidi članak »Svjetska ratna mornarica«, »Vojno delo« 6/68. Uzrok ovakvom stalnom međusobnom »držanju na nišanu« razumljiv je ako se imaju u vidu neprekidne opasnosti od prerastanja svake ozbiljnije krize u sukob supersila, kao i način na koji bi njihove pomorske snage u tom slučaju dejstvovala. Tako admiral Harlamov u članku »Tendencije razvoja pomorskih flota«, Морской сборник, januar 1968. god. npr. piše: »U savremenim uslovima zaraćene zemlje težiće da koriste svoje udarne snage, raketne podmornice i površinske brodove nosače nuklearnog oružja, u najpogodnijim momentima: prije nego što budu podvrgnute dejstvu suprotne strane. Uzajamna nastojanja obje strane, da što je moguće ranije, nanesu udare po određenim objektima i istovremeno osujete protivnikove udare daće borbi naročitu žestinu, kratkotrajnost i efikasnost... Karakter dejstava u susretu već, sam po sebi, predodređuje... težnju obje strane da za najkraće vrijeme unište snage koje im se suprotstavljaju...» On pri tome ističe da čak i neznačajno kvantitativno smanjenje udarnih snaga mornarice jako povećava mogućnosti suprotne strane — kako da uništi protivnikove objekte na zemlji tako i da spriječi nuklearne udare protivničke mornarice po objektima u dubini vlastite teritorije.

(tipa „Komar” i „Osa”) pomorskim zemljama na ovom ratištu koje nisu članice Varšavskog ugovora (prvenstveno Egiptu), što predstavlja oko 100 raketnih rampi koje mogu biti upotrijebljene na ovom moru.”⁷

OPĆI ZAKLJUČCI

Koji su, dakle, osnovni momenti koje, na osnovu dosadašnje analize, treba imati u vidu kada se razmatra mogućnost lokalne, ograničene agresije na neku manju, nesvrstanu pomorsku zemlju?

1. Mogućnost da se neka ozbiljna politička kriza ili lokalni rat naglo proširi u sukob dviju osnovnih antagonističkih sila, a time i u opći termonuklearni svjetski rat, ne samo da je stalno prisutna prijetnja sudbini čovječanstva, nego je osnovne svjetske sile moraju i predvidjeti u svojim ratnim planovima kao vjerovatnu mogućnost. Ona, što se tiče njihovih pomorskih snaga, očito predviđa neposredno uzajamno ustremljavanje osnovnih udarnih grupacija s prvenstvenim ciljem da jedni drugima osujete nuklearne udare sa mora na strategijske objekte na kopnu (stoga i ona ogromna naprezanja da se neprekidno uzajamno prate i imaju na nišanu).

Prema tome, velika sila koja otpočinje lokalnu agresiju ili stoji iza neke druge zemlje agresora, nužno mora da sačuva slobodu da svoje osnovne snage može u svakom momentu angažovati na osnovnim i važnijim ratištima i pravcima u odnosu na svog osnovnog protivnika i protiv njegovih osnovnih snaga. Napadnuta pomorska zemlja ne mora, dakle, da očekuje ni neograničeno angažovanje i slobodnu upotrebu osnovnih pomorskih snaga koje su velike pomorske sile rasporedile na odgovarajućem pomorskom ratištu, vodeći računa o mogućnosti da dođe i do prerastanja nekog lokalnog rata u njihov međusobni sukob i opći termonuklearni rat.

2. Velike sile raspolažu jakim pomorskim snagama koje im, teoretski gledano, omogućavaju da na željenom mjestu brzo intervenišu velikom pokretnom snagom brodske artiljerije, raketa i mornaričke avijacije, te prevoženjem i zaštitom prevoženja manjih ili većih jedinica mornaričke pješadije ili KoV sa njihovom teškom opremom. Ove, sa stanovišta angažovanja u lokalnoj agresiji, naročito pogodne mogućnosti savremenih krupnih pomorskih sastava, ograničavaju se stalnom opasnošću od prerastanja nekog lokalnog rata u međusobni sukob dvije supersile i njihovih saveza. Što je na nekom području, zbog ukrštenosti interesa velikih sila, veća vjerovatnoća prerastanja lokalnog sukoba u opći, to su manje i mogućnosti direktnog angažovanja ovih snaga na strani agresora u takvom lokalnom sukobu.

⁷ Kap. freg. Laura »A propos de la destruction de l'Elath«, *Revue de defence nationale*, Janvier 1968. Pisac, također, ocenjuje da neka reagiranja pokazuju zabrinutost Pentagona u pogledu mogućih posljedica eventualne isporuke raketnih čamaca Sjevernom Vijetnamu. Međutim, kao što se vidi iz navedenog izlaganja o dejstvima u Vijetnamu, simptomatično su za odnose SAD — SSSR i nastojanja da izbegnu međusobni sukob, da ovakvi brodovi, kao ni podmornice, nisu do sada Vijetnamu isporučeni.

Za malu pomorsku zemlju spremnu da se beskompromisno odupre svakom agresoru, ovi momenti predstavljaju jedan od faktora koji omogućavaju organizovanje uspješnog i efikasnog ratovanja protiv agresora i na moru.

3. Ma gdje da je u svijetu došlo do ozbiljne političke krize ili lokalnog rata, preostali dio svijeta nije ostao nezainteresovan. Uvijek su se pri tome ispoljili:

a) u većoj ili manjoj mjeri interes najvećih svjetskih sila (i njihovih saveza) za poboljšanje ili očuvanje vlastitih pozicija u svijetu, pri čemu su — gradirajući podršku suprotnim stranama — nastojale da ne izazovu međusobni sukob, i

b) interes i nastojanja naprednih socijalističkih, antiimperijalističkih i miroljubivih snaga u svijetu da se kriza ili rat riješi pregovorima, posredstvom UN, i da se napadnutoj zemlji što prije pruži — u datim uslovima maksimalno moguća — moralno-politička i materijalna pomoć.

4. Napadnuta nesvrstana zemlja može u savremenom lokalnom ratu računati na efikasnu pomoć, moralnu i materijalnu, pod uslovom da se vlastitim snagama odupre agresoru dovoljno uspješno i toliko dugo da omogući naprednim snagama u svijetu da organizuju pritisak svjetskog javnog mnijenja, a njima i drugim na ovaj ili onaj način zainteresiranim snagama da pruže materijalnu pomoć prije nego što agresor postigne svoje ciljeve.

Pri tome je za malu pomorsku zemlju posebno interesantna činjenica da njen prekomorski saobraćaj ne mora u lokalnom ratu biti prekinut, te da tim putem može da pristize pomoć prijateljskih zemalja koje nisu angažovane u tom ratu i materijali neophodni njenom ratnom naporu nabavljeni u neutralnim zemljama i prevezeni brodovima neutralnih zemalja. One mogu očekivati i indirektnu pomoć pomorskih snaga velike sile koja nije angažovana na strani agresora, na način u osnovi sličan onome kako je to sredozemna flota SSSR-a radila u slučaju Egipta odnosno VI flota SAD u interesu Izraela.

5. Da bi se smanjila opasnost prerastanja lokalnog u opći sukob i preduhitriilo organizovanje efikasne pomoći napadnutoj zemlji, agresor nastoji da što je moguće prije ostvari svoje makar i ograničene ciljeve.

6. Prema tome, osnovna orijentacija jedne nezavisne i nesvrstane pomorske zemlje, kao što je naša zemlja, u vezi sa mogućnošću lokalne agresije na nju trebalo bi, smatram, da bude slijedeća:

a) Nužno je imati odgovarajuće dovoljno jake oružane snage i staviti do znanja potencijalnim agresorima da smo čvrsto riješeni i u stanju da ih, s osloncem na angažovanje cjelokupnog stanovništva u beskompromisnoj odbrani svoje zemlje i njene nezavisnosti, najefikasnije upotrijebimo, tako da potencijalni agresori dođu do uvjerenja da im se agresija ne bi isplatila, te da ih na taj način navedemo da od nje odustanu.

b) Ukoliko ipak dođe do lokalne agresije, neophodno je pružiti što efikasniji otpor od same granice, na udar odgovoriti odmah pro-

tivudarom gde god je to moguće (za što odgovarajuće izbalansirana, makar i mala RM, ima određene realne mogućnosti) i tako onemogućiti agresoru da brzo ostvari svoje ciljeve, te stvoriti vrijeme i uslove da se može ostvariti pomoć prijatelja i saveznika, u vojnom, političkom i ekonomskom pogledu.

Kada je u pitanju more, ne smije se pružanje što efikasnijeg otpora od same granice poistovjetiti s pružanjem otpora tek od granice vlastitog teritorijalnog mora. Jer, iza te linije ne prostire se odmah neprijateljski akvatorij. Između vlastitih teritorijalnih voda i teritorijalnih voda mogućeg protivnika nalaze se velike morske površine na kojima se mogu, bez povrede ičijeg suvereniteta, naći i vlastite snage i snage mogućeg protivnika. U momentu agresije, prema tome, može doći do sukoba pomorskih snaga agresora i branioca čak i na znatnoj udaljenosti od granice teritorijalnih voda napadnute pomorske zemlje, a odgovarajuće izbalansirane i male pomorske snage u stanju su da, ukoliko to opći uslovi dozvoljavaju, brzo prenesu dejstva i u neprijateljsko obalno područje i na daleke prilaze vlastitoj obali.

Što su to „dovoljno jake snage” u navedenom smislu, stvar je konkretne procjene i konkretnih ekonomskih mogućnosti. Očito je da male zemlje ne bi trebalo da u tom pogledu prelaze svoje mogućnosti, jer ipak je za uspješan otpor agresoru osnovna unutrašnja snaga i jedinstvo zemlje koja može biti napadnuta, a ono, uz ostale, posebno političke i moralne faktore, ovisi i o njenom ekonomskom prosperitetu i podizanju životnog standarda stanovništva.

Kada se radi o opremanju oružanih snaga suvremenim naoružanjem, očito je, također, da male zemlje u tom pogledu ne mogu da prate velike sile. To uostalom nisu više u stanju da čine ni takve zemlje kao što su V. Britanija i Francuska. Vlastita izrada savremenog naoružanja je veoma skupa, a za neke vrste oružja i tehnički nemoguća za male zemlje. Nabavka ovakvog oružja u inostranstvu uvijek stvara određenu ovisnost o zemlji isporučiocu (rez. dijelovi, ograničene količine ubojnih sredstava, remont kompliciranije opreme i sl.).

Zbog toga se male zemlje moraju, na osnovu procjene svojih ekonomskih, naučnih i tehničkih mogućnosti, odlučiti na to da dio naoružanja same proizvode, a dio nabave kod ekonomsko-tehnički razvijenijih zemalja (svakako bez političkih uslova i koncesija). Kriterij kod toga bi trebalo da bude: sami proizvoditi, održavati i zadržavati one vrste oružja koje omogućavaju otpor do te mjere da se ograniči utjecaj zavisnosti od velikih sila, tako da se vlastitom političkom rukovodstvu s te strane omogući što potpunija sloboda u donošenju odgovarajućih političko-strategijskih odluka.

Paralelno s razvijanjem i pripremanjem za što efikasniju upotrebu modernih operativnih jedinica sva tri vida oružanih snaga, treba organizacijski i materijalno pripremati i sve ostale moguće oblike oružanog otpora stanovništva (teritorijalne i partizanske jedinice, itd.), a uz to izvršiti i blagovremene kadrovske, organizacijske i druge pripreme za prihvatanje i brzo efikasno korištenje moguće vojne pomoći (uključujući i najsavremenija oružja i opremu).

7. U vezi sa do sada iznijetim, za pomorske snage mase nezavisne zemlje može se, u prvom redu, istaći slijedeće.

Iskustvo savremenih lokalnih ratova pokazuje da mine i obalska odbrana nisu dovoljni, da su za maksimalno iskorišćavanje svih mogućnosti za odbranu zemlje neophodne i odgovarajuće flotne snage. Stvar je posebnih analiza da utvrde optimalni sastav ovih flotnih snaga, ali je van svake sumnje da P i RČ daju naročito respektabilnu vrijednost RM male pomorske zemlje.

Pri planiranju upotrebe PS male pomorske zemlje za slučaj lokalne agresije osnovna preokupacija bi trebalo da bude: držanje otvorenih vrata za pomorski saobraćaj, obezbeđenje manevra snaga vlastite KoV morem, sprečavanje pomorskih desanata i nanošenje što većih gubitaka neprijateljskim pomorskim snagama. Bilo bi od posebnog značaja predvidjeti neposredan ofanzivni odgovor flote na otpočinjanje agresije već i zbog samog velikog moralnog efekta koji bi, makar i uz manji materijalni efekat, takva akcija imala na vlastite snage i javno mnijenje, prijatelje u svijetu, a i neprijateljske snage.

8. Iskustvo pokazuje da male zemlje, ako je narod spreman da se odupre agresoru, ne mogu biti pobijeđene pri postojećem odnosu naprednih i reakcionarnih i konzervativnih snaga i općoj međuzavisnosti događaja u svijetu u sadašnjoj etapi epohe socijalizma. To su pokazali naši narodi svojim herojskim otporom snagama fašističke osovine u II sv. ratu; Francuzi su izvukli odgovarajuće pouke u Indokini i Alžiru, a sada Vijetnamci daju istu lekciju i SAD. Očito je da nitko više ne može olako prelaziti preko ove u sadašnjem svijetu zakonite pojave.

Kapetan b. b.
Milan DOROTKA